

denarja in pojava bankovcev leta 1759, do jugoslovanskega dinarja, partizanskih plačilnih sredstev in današnjega tolarja. Ta kratek pregled zgodovine slovenskega prostora skozi tu najden denar je zanimiv za tujo strokovno in širšo javnost, zelo poučen pa je tudi za domačega bralca, saj mu nudi kratko in izčrpno informacijo o zgodovini denarja v naši deželi.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Peter Kos, Andrej Šemrov: *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien*. Teil III. Kommission für Geschichte des Altertums der Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz; Numizmatični kabinet Narodnega muzeja Slovenije, Ljubljana, Berlin 1995. ISBN 3-7861-1736-5. 598 str., pril. karta. (FMRSI III).

Andrej Šemrov: *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien*. Teil IV. Kommission für Geschichte des Altertums der Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz; Numizmatični kabinet Narodnega muzeja Slovenije, Ljubljana, Berlin 1998. ISBN 3-7861-1820-5. 506 str., 3 tabele, pril. karta. (FMRSI IV).

Leta 1988 sta izšla prva zvezka knjige *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien* (FMRSI I in II) avtorja Petra Kosa, ki je zajela antične novce najdene na območju današnje Slovenije do leta 1985. Leta 1995 je izšel tretji zvezek, ki je nadaljevanje prvih dveh. V njem sta avtorja Peter Kos in Andrej Šemrov objavila 7638 novih antičnih, večinoma rimskih novcev, ki so bili odkriti v desetletnem obdobju, oziroma do leta 1994. Le tri leta kasneje pa je avtor Andrej Šemrov predstavil javnosti četrti zvezek, ki vključuje 5770 novih novčnih najdb, med njimi tudi najdbe s 95 do tedaj še nepoznatih najdišč. Knjigi sta rezultat projekta Antični novci z območja Slovenije, ki ga je vodil Numizmatični kabinet Narodnega muzeja Slovenije in financiralo Ministrstvo za znanost Republike Slovenije. V vseh zvezkih so izvezeti keltski novci, ki so bili objavljeni že leta 1977 (P. Kos, *Keltische Münzen Sloweniens*, Ljubljana). Keltski novci, ki so bili odkriti v zadnji četrtini stoletja, bodo objavljeni tudi tokrat posebej, v drugem zvezku Keltskih novcev Slovenije.

Oba zvezka FMRSI oblikovno sledita tradiciji FMRD (*Fundmünzen der römischen Zeit in Deutschland*). Novci so navedeni v okviru najdišč, ki si sledijo v smislu upravne razdelitve Slovenije po občinah. Najdišča so oštevilčena z zaporednimi številkami, prav tako so oštevilčeni posamezni novci znotraj najdišč, kar omogoča lažje citiranje. Novci znotraj ene najdiščne celote so organizirani po vrsti najdbe; posamična, grobna ali zakladna. Vsak novce je opisan po numizmatičnih standardih: nominalna vrednost, datacija, kovnica, referenčna literatura. V opombah so navedeni točnejši najdiščni podatki, morebitna literatura, če je bil novce že objavljen in posebnosti.

Pri prebiranju knjige FMRSI III lahko ugotovimo, da največ novcev izvira iz antičnih urbanih naselij Emone, Celeje (predvsem iz reke Savinje) in Petovione, kar je tudi odraz številčnejših in večjih gradbenih posegov v današnjem času. Novci teh treh mest predstavljajo več kot polovico vseh objavljenih novcev. Kot bi lahko že pričakovali, večji del gradiva datira v pozno imperialno obdobje, predvsem v 3. in posebno v 4. stoletje, najbolj zastopani kovnici sta Aquileia in Siscia. Zelo malo je gradiva iz poznejših obdobj, na novo je bilo odkritih 5 gotskih novcev iz 5. in 6. stoletja in le malo več bizantinskih, ki sodijo v čas od 5. do 10. stoletja. Pozornost pritegne kar nekaj novih zakladnih najdb. Najstarejša najdba s Knežaka (53/2) je vsebovala 386 republikanskih asov. Zaklad pomeni nov člen pri proučevanju rimskega prodora na Balkan, saj zakop najdbe sodi v čas punskih vojn, okoli leta 146 pr. Kr. Majhna, toda nič manj pomembna, je najdba iz Ljubljane iz insule 17 (83/16), ki je vsebovala 3 srebrne republikanske in

7 bronastih Avgustovih novcev ter je bila zakopana okoli 7 pr. Kr. Iz drugega stoletja sta najdbi iz Celja (164/3) in Leskovca pri Krškem (148/2). Približno v isti čas sodita zakopa dveh najdb iz tretjega stoletja: najdbe iz Ruš (183/2) z 8 antoninijani, zakopana okoli 270 in najdbe iz Zgornje Hajdine (191/3) z 10 antoninijani, zakopana 267/268. Skoraj istočasno so bile zakopane stoletje kasneje okoli 374/375 tri najdbe: najdba iz Razvanj-Betnave (182/2), ki je vsebovala 56 bronastih novcev, najdba iz Parecaga pri Sečovljah (44) z 27 bronastimi novci in najdba z Rudne (171) z 8 bronastimi novci.

V knjigi FMRSI IV objavljeni novci žal le v manjšini izvirajo iz arheoloških izkopavanj pristojnih ustanov, večina njih prihaja iz sondiranj z detektorji za kovine. Peter Kos v predgovoru opozori na problematiko tako pridobljenih novcev, hkrati pa poudarja, da lahko numizmatične in arheološke detektorske najde razširijo naše vedenje o novih najdiščih in spreminjajo sliko poselitve v preteklosti. Večinoma gre za posamične najdbe tako urbanih kot tudi ruralnih naselij. Med zakladnimi najdbami je omembe vredna skupna najdba 23 rimskih republikanskih novcev in 59 keltskih srebrnikov, ki je bila odkrita na sotočju Ljubljane in Zrnice pri Blatni Brezovici (110). Zakop najdbe je postavljen v 147 pr. Kr. in časovno sovпада z najdbo Knežak (FMRSI III 53/2). Prav tako iz republikanskega obdobja, toda iz 1. st. pr. Kr., izvirajo tri najdbe iz zahodnega dela Slovenije. Najstarejša med njimi je skupna najdba petih republikanskih denarijev in enega keltskega malega srebrnika iz Ambroževega gradišča pri Pivki (45/2), v sredino 1. stoletja je postavljena druga skupna najdba 19 republikanskih denarijev iz Ljubljane pri Kaminu (109/2) ter najmlajša, prav tako skupna najdba 4 republikanskih denarijev iz Gradišča pri Knežaku (39/2). Iz 4. stoletja poznamo na novo dve najdbi. Pomembna je najdba iz Ljubljane pri Kaminu (109/3), ki vsebuje 100 poznoantičnih bronastih novcev, najmlajši med njimi je iz obdobja vladarja Konstancija II. Med najmlajše pa sodijo kar tri najdbe, katerih zakop lahko postavimo v obdobje okoli 400. Najdba iz Gradiča pri Kobaridu (4/2), najdba iz Ajdovščine (10/2) in na novo opredeljena, že objavljena, najdba iz Jereke (68).

Na koncu obeh del so indeksi, ki so za takšna dela seveda nujni. Bralcu omogočajo iskanje po najdiščih, po vrsti najdb, kronološko in po posebnostih. Pridane pa so tudi konkordančne tabele najdišč, ki usklajuje najdišča prvih dveh zvezkov s pričujočima. Za boljšo preglednost služi tudi karta najdišč. Vsi štirje do sedaj objavljeni zvezki FMRSI so nepogrešljiva objava primarnih zgodovinskih virov in zato pomembni pri proučevanju denarništva v antiki, rimske provincialne arheologije in nenazadnje antične zgodovine.

Alenka MIŠKEC

Peter Kos, Andrej Šemrov: *Sylloge Nummorum Graecorum Slovenia. Ljubljana, Narodni muzej III. Moesia Superior. Collection Kecskés 1. Viminacium (nos. 1-2381)*. Ennerre, Milano 1996. Ilustr., 120 pril. (SNG Slovenia 3).

Ime *Sylloge Nummorum Graecorum* (SNG) pomeni zbirke katalogov grških novcev iz svetovnih muzejskih ali privatnih zbirk. Poleg grških novcev iz klasičnega in helenističnega obdobja obravnavajo tudi grške imperialne novce (ali boljše rimske provincialne). Ti so bili skovani v številnih kovnicah v imenu mest, kolonij in okrožij posameznih rimskih provinc, sprva na Iberskem polotoku in kasneje na vzhodu rimskega imperija. To kar se je kasneje razširilo v mednarodni projekt, se je začelo leta 1932, ko je Britanska akademija izdala prvi zvezek z naslovom *Sylloge Nummorum Graecorum (The Collection of Capt. E.G. Spencer-Churchill, M.C., of Northwick Park)*. Urednik je takrat v uvodnem delu zapisal: "The object of the publication is to reproduce by photography Greek coins contained in collections which have not been already published with adequate illustrations;